

РОЗДІЛ 7.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 340.115:316.774

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ
ПОНЯТТЯ «ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА»THEORETICAL AND METHODOLOGICAL IDENTIFICATION
OF THE CONCEPT OF «INFORMATION-LEGAL POLICY»

Бериславська О.М.,

*здобувач кафедри адміністративного, кримінального права і процесу
Міжнародного університету бізнесу і права*

Здійснено концептуальний аналіз теоретико-методологічної ідентифікації поняття «інформаційно-правова політика». Визначено зміст такого синтетичного комплексного явища, як інформаційно-правова політика. Інформаційно-правова політика є напрямом діяльності щодо правового забезпечення всього спектра соціальних реформ, стабільності та правопорядку в країні, шляхом застосування основних положень інформаційної культури суб'єктами усіх рівнів для забезпечення переходу до інформаційного суспільства.

Ключові слова: інформаційно-правова політика, інформація, політика, право, інформаційний простір, інформаційне суспільство.

Осуществлен концептуальный анализ теоретико-методологической идентификации понятия «информационно-правовая политика». Определено содержание такого синтетического комплексного явления, как информационно-правовая политика. Информационно-правовая политика является направлением деятельности по правовому обеспечению всего спектра социальных реформ, стабильности и правопорядка в стране путем применения основных положений информационной культуры субъектами всех уровней для обеспечения перехода к информационному обществу.

Ключевые слова: информационно-правовая политика, информация, политика, право, информационное пространство, информационное общество.

Conceptual analysis of theoretical and methodological identification of the concept of «information-legal policy» is carried out. The content of the synthetic complex phenomenon such as information-legal policy. Information-legal policy is a activity legal support on the entire spectrum of social reforms, stability and order in the country, through the use of information culture of the main provisions of actors at all levels to ensure the transition to an information society.

Key words: information and legal policy, information, politics, law, information space, information society.

Постановка проблеми. Розширення інформаційної сфери суспільства та інформаційного простору висуває нові вимоги до якості інформаційно-правової політики як до окремого напрямку державної інформаційної політики. В нових умовах формування інформаційного суспільства виникає необхідність у розробці та реалізації ефективної інформаційно-правової політики, яка має своєю метою подолати численні проблеми в інформаційній сфері.

Стан наукового дослідження. Питання державної інформаційної політики у своїх дослідженнях прямо чи опосередковано розглядали такі вчені, як І.В. Арістова, В. Карпенко, В.А. Ліпкан, Л.В. Губерський, І.Л. Бачило та ін. Так, І.В. Арістова вважає, що формування і розвиток українського інформаційного законодавства необхідно проводити за спеціальною державною програмою, в рамках здійснення певної інформаційно-правової політики [8, с. 217]. Проте окремо інформаційно-правова політика у працях цих вчених не розглядалася, саме тому означена тема є досить цікавою та потребує подальшого дослідження.

На превеликий жаль, можемо зауважити, що сьогодні досягнення України в інформаційній сфері здебільшого зумовлені ситуативними і зовнішніми, а не системними внутрішніми чинниками впливу на суспільні модернізаційні перетворення, саме тому одним із ключових завдань є розробка інноваційної, ефективної, послідовної інформаційно-правової політики. При цьому ґрунтовного дослідження потребують керівні документи державної політики – доктрини, концепції, стратегії, програми, національні проекти, плани в інформаційній сфері.

Постановка завдання. Мета статті полягає у здійсненні теоретико-методологічної ідентифікації поняття «інформаційно-правова політика». З огляду на це, є необхідність визначення сутності, змісту поняття такого син-

тетичного комплексного (багатоаспектного) явища, як інформаційно-правова політика.

У межах цього дослідження особливу увагу потрібно приділити аналізу доцільності формування інформаційно-правової політики як окремого виду державної інформаційної політики, оскільки це суттєво впливає на теоретичну ідентифікацію даного поняття у межах сучасних дослідницьких підходів. Якщо в основі дослідження інформаційно-правової політики спиратися на метод системного аналізу, то системоутворюючими елементами будуть «інформація», «політика» і «право». Таким чином, задля дефініції інформаційно-правової політики необхідно розглянути вказані елементи окремо та у їх взаємозв'язку.

Виклад основного матеріалу. Визначення поняття грає важливу роль у теоретичній і практичній діяльності. Висловлюючи у стислому вигляді знання про предмет, воно є істотним моментом у пізнанні дійсності. У будь-якій науці всім основним поняттям даються визначення, причому в правових науках точне визначення понять має не тільки теоретичне, а і практичне значення.

Розглядаючи термін «інформація», варто зазначити, що існує досить багато його визначень. Це зумовлено складністю природи інформації та низкою притаманних їй специфічних ознак.

Так, Конституція України у ст.ст. 31, 32, 34 та 35 визначає лише інформаційні права людини, але не дає тлумачення «інформації». Зокрема, у ч. 2 ст. 34 Конституції України передбачено право кожного вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій розсуд [1].

Розглянемо визначення поняття «інформації», які містяться в різних законодавчих актах.

Стаття 1 Закону України «Про інформацію» визначає інформацію як будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [2].

У статті 1 Закону України «Про телекомунікації» поняття інформації закріплене в якості відомостей, поданих у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб [3].

Стаття 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції» визначає інформацію як відомості в будь-якій формі й вигляді та збережені на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, органіграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно – та відеофільми, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості [4].

Частина 1 статті 200 Цивільного кодексу України визначає інформацію як документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що мали або мають місце у суспільстві, державі та навколишньому середовищі [5].

Таким чином нормативно-правове визначення поняття «інформація» надається через категорію «відомості», крім цього в означеннях нормативно-правових визначеннях інформації потрібно підкреслити таку її характеристику, як документованість або публічну оголошеність. Отже, з юридичної точки зору інформацією є не будь-які відомості, а лише ті, які знайшли своє зовнішнє вираження поза свідомістю людини – її «носія», тобто були оприлюднені для суспільного використання або ж документовані.

Термін «інформація» походить від латинського слова «informatio» – роз'яснення, виклад фактів, подій. Загальне поняття інформації подано у філософії, де під нею розуміють відображення реального світу. Як філософську категорію її розглядають як один із атрибутів матерії, що відбиває її структуру.

Проаналізувавши правову доктрину щодо наявних визначень поняття «інформація», доходимо висновку, що існує декілька аспектів наукового розуміння вказаного поняття:

Так звана нормативно-правова концепція, яку підтримують В.А. Копилов [14, с. 5], В.А. Дозорцев [12, с. 28] та інші вчені, ґрунтується на визначенні поняття «інформація» через категорію «відомості».

Окремі вчені пропонують застосовувати поняття «інформація», які вживаються іншими неюридичними науками (наприклад, при цьому визначальними категоріями є «усі види повідомлень» (Клод Шеннон), «результат відображення» (А.І. Трусів), «сукупність процесів щодо задоволення інформаційних потреб» (П.Д. Біленчук, Б.В. Романюк, В.С. Цимбалюк [10, с. 312])).

Інша група вчених пропонує визначення поняття «інформація» через категорію «форма передачі знання» (Г.В. Бромберг, Б.С. Розов [11, с. 10]), «результат інтелектуальної діяльності» (А.А. Антропольський [7, с. 53]), «результат інтелектуальної та творчої діяльності» (І.Л. Бачило [9, с. 547])). Останні дефініції зокрема застосовуються у цивільно-правовому аспекті дослідження інформації.

Отже, виходячи із наведеного вище, вважаємо, що в адміністративно-правовій науці доцільно запропонувати визначення інформації, використовуючи публічно-правовий підхід. Під інформацією в адміністративно-правовому аспекті треба розуміти змістовні результати владної діяльності суб'єктів, відносини з приводу яких врегульовані правовими нормами та які можуть бути пред'явлені у формі, придатній для сприйняття їх іншими споживачами.

Розглядаючи термін «політика», варто зазначити, що він також є загальноживим, міжгалузевим та багатоаспектним поняттям. Політика (від грец. politike – мистецтво управління державою) – існує думка, що цей термін поширився під впливом трактату Арістотеля про державу, управління (урядування) та уряд, який він назвав «Політика».

Так, у тлумачному словнику української мови визначення «політики» надається у таких значеннях:

- як загальний напрям, характер діяльності держави, певного класу або політичної партії;
- як напрям діяльності держави або політичної партії у тій чи іншій галузі у певний період;
- як події та питання внутрішньодержавного і міжнародного суспільного життя [6].

В. Карпенко визначає політику як суспільні відносини, що означають:

- цілі і завдання певних класів та прошарків;
- методи і засоби досягнення цих цілей і завдань;
- події і питання міжнародних відносин;
- характер діяльності політичних партій, інших громадських організацій;
- лінію поведінки у чому-небудь, ставлення до чого-небудь чи кого-небудь;
- певний, зокрема і хитрий та ухильний, спосіб дій, спрямований на досягнення певної мети [13].

Проаналізувавши сучасне розуміння політики, доходимо висновку, що однозначне визначення цього багатоаспектного явища наразі не є можливим, оскільки уявлення про політику значно розширилися, а розуміння політики окреслилось як досить складна проблема і стало предметом найрізноманітніших тлумачень. Тому, беручи за основу термінологію, уживану в політології, наведемо декілька основних визначень поняття «політика».

Політика – відносини, що включають згоду, підпорядкування, панування, конфлікт і боротьбу між групами, класами, націями, прошарками, страдами і окремими людьми (внутрішня політика) і державами (зовнішня політика) з приводу завоювання чи досягнення влади, її утримання, організації та використання.

Політика – конкретна сфера, де окремі люди і політичні утворення (угруповання) та соціальні групи ведуть боротьбу за завоювання державної влади.

Політика – більш широке явище, а саме, як мистецтво управління людьми в суспільстві, організація життя громадян, розподіл та перерозподіл ресурсів, підтримання порядку, збереження внутрішнього і зовнішнього миру чи, навпаки, ведення війни, контроль суспільства і людини.

Зуважимо, що визначення політики як курсу, напрямку, на основі якого виробляються і приймаються рішення, заходів щодо формування і виконання різних завдань є найближчим до досліджуваного нами елемента у системі інформаційно-правової політики, з позиції публічно-правового підходу.

Термін «право» вживають у різних значеннях і не завжди у юридичних. Але, виходячи із поставлених завдань дослідження, пропонуємо проаналізувати право як елемент регулювання в системі інформаційно-правової політики.

У тлумачному словнику української мови термін «право» вживається у таких значеннях:

- законодавство; здійснювана державою форма законодавства, залежна від соціального устрою країни;
- система встановлених або санкціонованих державою загальнообов'язкових правил (норм) поведінки, що виражають волю панівного класу або всього народу;
- виборювані народом справедливі соціальний лад і законодавство;
- інтереси певної особи, суспільної групи тощо, які спираються на закон, релігійні постулати, давні звичаї тощо;
- обумовлений постановою держави, установи тощо захист інтересів і можливостей особи щодо участі в чому-небудь, отримання чогось тощо [6].

Підтримуючи визначення права, наведене О.Ф. Скакун, що це є система норм (правил поведінки) і принципів, встановлених або визнаних державою як регулятори суспільних відносин, які формально закріплюють міру свободи

ди, рівності та справедливості відповідно до суспільних, групових та індивідуальних інтересів (волі) населення країни, забезпечуються усіма заходами легального державного впливу аж до примусу [15, с. 216], зауважимо, що для нашого дослідження важливим є саме сутність права, тобто внутрішній зміст права як регулятора суспільних відносин, який виражається через державне закріплення міри свободи, рівності та справедливості.

Отже, розглянувши три окремих елементи у системі інформаційно-правової політики, постає необхідність розглянути їх у взаємозв'язку.

В інформаційному суспільстві політика та інформація – це взаємозалежні явища, що впливають одне на одне у процесі соціального управління. Дійсно, якість інформації та її доступність, сучасні інформаційні технології, що радикально збільшують обсяг і швидкість поширення інформації, викликають глибокі зміни у політиці конкретної держави, роблять суттєвий вплив на характер і системи владарювання.

Водночас і політичні структури впливають на інформацію, ступінь її відкритості, процеси доставки, характер передачі споживачу. Одна із найважливіших соціальних функцій влади – дозування інформації та її «пакування».

Результативним засобом регуляції відносин між владою та інформацією служить право, що стримує свавілля

як однієї, так і іншої сторони, що передбачає наявність для них взаємних стимулів і обмежень.

Висновки. Синтезуючи основні підходи до теоретичної ідентифікації поняття інформаційно-правова політика, пропонуємо визначити зміст інформаційно-правової політики через програму діяльності щодо правового забезпечення всього спектру соціальних реформ, стабільності та правопорядку в країні, шляхом застосування основних положень інформаційної культури суб'єктами усіх рівнів для забезпечення переходу до інформаційного суспільства.

Таким чином, вважаємо, що основною метою інформаційно-правової політики буде вирішення ключових завдань правової політики держави шляхом впровадження інформаційних технологій у діяльність державних органів, підвищення інформаційної культури та формування глобального інформаційного світогляду в аспекті розвитку концепції інформаційного суспільства.

Наостанок зауважимо, що значна кількість законодавчих актів в інформаційній сфері ухвалюється з метою вирішення певних тактичних завдань і часто без урахування стратегічних орієнтирів та реальних українських умов. Саме тому подальші наукові розвідки будуть спрямовані на подолання певної несистемності вітчизняної інформаційно-правової політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-XI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
3. Закон України «Про телекомунікації» від 18.11.2003 № 1280-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1280-15>.
4. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
6. Академічний тлумачний словник (1970–1980) / Словник української мови : в 11 томах. – Том 7, 1976. – С. 80. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/>.
7. Антропольский А.А. Правовое регулирование информационных объектов // Проблемы информатизации. – 1999. – Вып. 3. – С. 51-59.
8. Арістова І.В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти / За загальною редакцією д-ра юрид. наук, проф. Бандурки О.М. : монографія. – Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 368 с.
9. Бачило І.Л., Лопатин В.Н., Федотов М.А. Информационное право : учебник. – М. : Юридический центр, 2001. – 789 с.
10. Біленчук П.Д., Романюк Б.В., Цимбалюк В.С. та ін. Комп'ютерна злочинність : навчальний посібник. – Київ : Атіка, 2002. – 567 с.
11. Бромберг Г.В., Розов Б.С. Интеллектуальная собственность: действительность переходного периода и рыночные перспективы. – М. : ИНИЦ, 1998. – 208 с.
12. Дозорцев В.А. Информация как объект исключительного права // Дело и право. – 1996. – № 4. – С. 27-32.
13. Карпенко В. Інформаційна політика та безпека : підручник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrlife.org/main/karp/bezpeka9.htm>.
14. Копылов В.А. К вопросу об информационной собственности. // Научно-техническая информация. Серия 1. – 1998. – № 3. – С. 3-7.
15. Скаун О.Ф. Теорія держави і права : підручник / Пер. з рос. – Харків : Консум, 2006. – 656 с.